

عوامل مؤثر بر بروز جرم در بافت فرسوده شهر اردبیل

سعید صدقی^۱، کیوان زرین کلاه^۲، سید هادی موسوی^۳، قادر داداشی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۵/۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۶/۳۱

صفحه: ۷۳-۸۷

چکیده

ارتکاب جرم در هر عصری از دغدغه‌های پیشینان از دیرباز تا به امروز بوده و مسئولین در هر عصری ضمن محاکمه نمودن مجرمین، در پی یافتن علل ارتکاب جرم بوده و سعی بر این داشتند که با اتخاذ راه کارهای مناسب، میزان شیوع و گسترش آن را کاهش دهند. هدف از مطالعه حاضر بررسی عوامل مؤثر بر بروز جرم در بافت فرسوده شهری اردبیل است. روش مورد استفاده برای انجام تحقیق روش پیمایشی از نوع توصیفی و همبستگی است. جامعه آماری تحقیق حاضر را کلیه مجرمین و بزهکاران ساکن در بافت‌های فرسوده اردبیل تشکیل می‌دهند که با حکم قضایی در زندان اردبیل به سر می‌برند. به دلیل محدود و متمرکز بودن جمعیت آماری مذکور، روش مورد استفاده برای نمونه‌گیری روش تمام شماری است و تمامی مجرمین زندانی مورد مطالعه قرار می‌گیرند و در قسمت تبیین فرضیات کلیه مجرمین ساکن بافت فرسوده اردبیل که تعداد آن‌ها برابر ۲۵۰ نفر است مورد مطالعه قرار می‌گیرند. ابزار مورد استفاده برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز، پرسشنامه محقق ساخته است. برای تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شده است و برای تحلیل فرضیات نیز از آزمون t تک نمونه‌ای و آزمون فریدمن استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که از میان متغیرهای مورد مطالعه، فقر اقتصادی بیشترین تأثیر را بر بزهکاری مجرمین دارد و پس از فقر اقتصادی به ترتیب هم‌نشینی با دوستان ناباب و ضعف اعتقادات دینی و در نهایت گسستگی خانواده در رتبه آخر اهمیت قرار دارد.

کلیدواژه‌ها: جرم، بزهکاری، بافت فرسوده، اردبیل، زندان.

^۱. نویسنده مسئول: کارشناس ارشد علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، Savalan.ess@gmail.com

^۲. کارشناس ارشد مدیریت، فرمانده انتظامی شهرستان نیر.

^۳. کارشناس علوم انتظامی، همکار پژوهشی فاع اردبیل.

^۴. کارشناس علوم اجتماعی، همکار پژوهشی دفتر تحقیقات کاربردی.

مقدمه و بیان مسئله:

یکی از مسائل ناراحت کننده و پیچیده که بخصوص در سال‌های اخیر توجه بسیاری از روان شناسان، جامعه‌شناسان و جرم شناسان را به خود معطوف داشته است، موضوع بزهکاری است. این موضوع روزه‌روز گسترش بیشتری می‌یابد و آمار و ارقام مربوط به بزهکاری بخصوص در مناطق حاشیه شهر و بافت‌های فرسوده افزایش می‌یابد.

بزه، اولین پدیده‌ای است که با تجمع افراد به دور یکدیگر و شکل گرفتن جامعه، تظاهر می‌کند، زیرا گرد هم آمدن افراد موجب سرپیچی از برخوردهای گوناگونی بین آن‌ها شده و به همین دلیل دستورات و مقرراتی پدید می‌آید تا قدری آزادی افراد را به سود جامعه مقید گرداند و حدود هر یک از افراد جامعه را مشخص شود. بررسی‌های جرم‌شناسی نشان می‌دهد که هر معلولی، علتی دارد و هیچ چیز به خودی خود به وجود نمی‌آید بنابراین هر جرمی هم دارای علل سازنده‌ای است که بر روی فرد اثر می‌گذارد و او را به سوی ناسازگاری و نابهنجاری سوق می‌دهد.

بزهکاری اصولاً از مجموعه‌ای از جرائمی به وجود می‌آید که در یک زمان و مکان معین به وقوع می‌پیوندد و به همین جهت زمانی که مورد بررسی قرار می‌گیرند، در حقیقت کلیه پدیده‌های اقتصادی، فرهنگی، بهداشتی، سیاسی، مذهبی، خانوادگی و ... یک جامعه عمیقاً مورد مطالعه واقع می‌شوند. در وهله اول بزهکاران از جهات مختلف، سن، میزان تحصیلات، جرم، مشکلات خانوادگی و ... تقسیم‌بندی می‌شوند و به دنبال آن علل و عوامل مؤثر بزهکاری اطفال و نوجوانان و پیشگیری از این عامل مورد بررسی قرار می‌گیرد (معظمی و مهدوی، ۱۳۸۸: ۸۶).

دورکیم جامعه‌شناس فرانسوی بزه را چنین تعریف می‌کند «هر عملی وقتی جرم محسوب می‌شود که احساسات قوی و مشخص وجدان جمعی را جریحه‌دار سازد». بر اساس این تعریف به نظر می‌رسد که برای تعریف بزهکاری همه جوامع نمی‌توانند با یکدیگر هم‌صدا باشند زیرا قضاوت جامعه در مورد ارزش‌های اجتماعی - فرهنگی باعث می‌شود عملی جرم شناخته شود، نه خصوصیات آن عمل به همین علت تعریف حقوقی بزه و رفتارهای بزهکارانه در اثر تغییر باورها، ارزش‌های یک جامعه می‌تواند دگرگون شود.

دگرگونی‌هایی که در این موضوع مشاهده می‌شود، طبیعتاً مطالعه بزهکاری را مشکل کرده و درعین حال گسترش می‌دهد تا حدی که امروزه بزه‌شناسی، دامنه مطالعه خود را به پدیده انحراف از هنجارها نیز گسترش داده است. بدین معنا که منحرف ضمن اینکه از نظر قانونی مجرم نیست، اما مجری و مطیع قانون هم نیست از دیدگاه روان‌شناختی اهمیت موضوع رفتار انحرافی، بیم از رفتار بزهکارانه در آینده را مطرح می‌کند. با توجه به مقدمه فوق به نظر می‌رسد که در رویکردهای مختلف به موضوع بزهکاری به گونه‌ای متفاوت توجه شده است و تعریف بزه از دیدگاه حقوقی، جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی متفاوت است (مهدوی، ۱۳۸۷: ۳۶)

در مورد بزهکاری و سبب‌شناسی آن به مجموعه‌ای از عوامل زیستی، روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی اشاره شده است. در واقع آنچه می‌دانیم این است که خانواده و عدم مراقبت صحیح، تبعیض، نفرت، بدبینی، خشونت، فقدان والدین و کمبودهای عاطفی با پدیده بزهکاری رابطه دارد (رضایی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۳).

رشد روزافزون آمار بزهکاری در بافت‌های فرسوده شهری و مناطق حاشیه شهر باعث شده تا مسئولان در سال‌های اخیر به علت کاوی این پدیده بپردازند. عوامل متعددی همچون عدم تأمین امنیت در این مناطق، فقر اقتصادی ساکنان و مهاجرت می‌تواند به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده بزهکاری در نظر گرفته شود. آنچه در این تحقیق برای ما مهم است دستیابی به علل اصلی بروز بزهکاری در بافت‌های فرسوده شهری با مطالعه موردی زندانیانی است که ساکن بافت‌های فرسوده هستند.

فرضیه‌های پژوهش:

۱. بین فقر اقتصادی و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۲. بین مهاجرت و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۳. بین سابقه بزهکاری خانواده و دوستان و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۴. بین هم‌نشینی با افراد بزهکار و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۵. بین نایمن بودن مناطق حاشیه شهر و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۶. بین گسستگی خانواده و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۷. بین ضعف اعتقادات مذهبی و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

پیشینه پژوهش:

رضایی و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهشی به بررسی تحلیلی تأثیر ابعاد اجتماعی خانوادگی و ویژگی‌های شخصی، شناختی در به وجود آمدن بزهکاری پرداخته‌اند. در این پژوهش، به بررسی تأثیر ویژگی‌های خانوادگی، اجتماعی و شخصی - شناختی در بزهکاری پرداخته شده است. برای این منظور ۱۸۰ نوجوان (۹۰ نفر بزهکار و ۹۰ نفر عادی) به صورت خوشه‌ای انتخاب و به وسیله پرسشنامه محقق ساخته و آزمون هوشی ریون مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج، نشان می‌دهد که نوجوانان عادی و بزهکار به‌غیر از ترتیب تولد و فصل تولد، توانایی برقراری ارتباطات اجتماعی و میزان تحصیلات مادر در سایر ویژگی‌های مرتبط با ابعاد خانوادگی، اجتماعی و شخصی شناختی تفاوت معناداری با یکدیگر نشان می‌دهند.

پرهیز و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان بررسی جغرافیایی الگوهای فضایی بزهکاری در منطقه اسکان غیررسمی اسلام‌آباد (مورد مطالعه جرائم خرید و فروش اموال مسروقه) به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین کانون جرم خیز خرید و فروش اموال مسروقه در شهر زنجان بر منطقه اسکان غیررسمی اسلام‌آباد منطبق است و توزیع فضایی جرائم از الگوی خوشه‌ای و متمرکز پیروی می‌کند. بیشترین جرائم ارتكابی منطقه اسلام‌آباد در محدوده‌های کاربری‌های مسکونی رخ داده است به طوری که ۲۶۴ مورد برابر با ۲۵، ۸۲ درصد جرائم در فضاها‌ی مسکونی اتفاق افتاده است. همچنین بین تراکم جمعیت در این محدوده و نرخ وقوع بزهکاری در آن رابطه مستقیم وجود دارد

مهدوی (۱۳۸۷) پژوهشی تحت عنوان بررسی رابطه بین پیوندهای اجتماعی - خانوادگی و میزان بزهکاری نوجوانان «کوششی در جهت تبیین‌های اجتماعی - خانوادگی رفتارهای بزهکارانه نوجوانان ۱۹-۱۳ ساله شهر بهشهر، بر اساس آزمون تجربی نظریه‌های کنترل اجتماعی هیرشی» انجام داده است. نتایج به‌دست آمده ناشی از مقایسه متغیرهای پیش‌بینی کننده در فرضیه‌های اصلی و فرعی بر اساس دو نوع تحلیل چندگانه آماری حاکی از این است که تحلیل رگرسیون چندگانه متغیرهای اصلی «دل‌بستگی و پیوستگی» (ترکیب چهار بعد) در خانواده و «جامعه» پیش‌بینی کننده اصلی بزهکاری معرفی می‌شوند. در الگوسازی معادلات ساختاری هم همین نتیجه قابل توجه است. همانند تحلیل رگرسیون در متغیرهای فرعی تحلیل نیز تأثیر دل‌بستگی به مدرسه بر بزهکاری همچنان برجسته است.

معظمی و مهدوی (۱۳۸۸) پژوهشی تحت عنوان اختلال در کارکرد رشدی خانواده و بزهکاری اطفال و نوجوانان انجام داده است. نتیجه حاصل از این پژوهش، اثبات رابطه بین اختلال در کارکرد رشدی خانواده و بروز خطر گرایش به بزهکاری در کودکان و نوجوانان است.

گودرزی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان تحلیل الگوهای بزهکاری در سکونت‌گاه‌های نامتعارف شهرها به این نتیجه رسیده است که مهم‌ترین کانون جرم خیز جرائم مواد مخدر شهر قزوین در سکونت‌گاه نامتعارف هادی‌آباد واقع شده است و بین عامل تراکم جمعیت و شکل‌گیری کانون‌های جرم خیز در هادی‌آباد شهر قزوین رابطه معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد، برنامه‌ریزی اجتماعی اقتصادی، ساماندهی و توانمندسازی کالبدی این محدوده، توجه به نوع و میزان کاربری‌ها و حضور فعال نیروی انتظامی در امر پیشگیری از وقوع جرم و ارتقای سطح امنیت این محله مؤثر خواهد بود.

کلاتری و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی تحلیل الگوهای فضایی بزهکاری در مناطق اسکان غیررسمی شهرها مورد مطالعه: منطقه اسکان غیررسمی بی‌سیم در شهر زنجان پرداخته و به این نتیجه رسیده است که مهم‌ترین کانون جرم خیز شهر زنجان بر منطقه اسکان غیررسمی بی‌سیم انطباق یافته است. بالا بودن میزان کاربری مسکونی، کمبود برخی

کاربری‌های موردنیاز شهروندان از جمله کاربری‌های فضای سبز، آموزشی، درمانی و تأسیسات شهری و نبود برخی کاربری‌های ضروری از جمله کاربری‌های فرهنگی، ورزشی و گذران اوقات فراغت و نیز فقدان کاربری انتظامی که نظارت رسمی در این محدوده از شهر را بسیار دشوار ساخته است، در شکل‌گیری الگوهای فضایی بزهکاری در این منطقه اسکان غیررسمی مؤثر بوده است.

مبانی نظری پژوهش:

نظریه‌ی کنترل اجتماعی:

یکی از نظریه‌های مهم عرصه‌ی جامعه‌شناسی، درزمینه‌ی انحرافات اجتماعی و جرم، نظریه‌ی کنترل اجتماعی است؛ از این دیدگاه برای تحلیل و تبیین رفتارهای انحرافی و مخالف با موازین جامعه،

استفاده می‌شود. جامعه‌پذیری، اگر به صورت صحیح و درست انجام گیرد، سبب می‌شود افراد با هنجارها و ارزش‌های جامعه هم‌نوا گردند.

اما چنانچه این روند به‌طور کامل تحقق نیابد و افراد از قواعد، اصول و مقررات پیروی نمایند، در این صورت، ابزار کنترل اجتماعی برای اجبار افراد جهت اجرا نمودن موازین و هنجارهای جامعه، به کار گرفته خواهد شد.

به عبارت دیگر، کنترل اجتماعی مجموعه‌ی روش‌هایی است که جامعه به کمک آن، اجزا را ملزم می‌نماید تا از قوانین جامعه پیروی نمایند.

«نظریه‌ی کنترل اجتماعی علی‌رغم اشتراک مبنايي با نظریه‌ی کنترل، بزه‌کاری را به متغیرهای جامعه‌شناختی عادی نظیر ساختار خانواده، آموزش و گروه همسالان نسبت می‌دهد» (معظمی و مهدوی، ۱۳۸۸: ۱۸۳).

نظریه‌ی فشار

نظریه‌ی فشار، بر این عقیده استوار است که دلیل اصلی انحرافات و کج روی‌ها، فشار است.

افراد دارای آمال و آرزوهای متعددی هستند و هر یک اهدافی را بر خود معین نموده‌اند؛ فشار حاصل از اهداف و آرمان‌ها از یک سو و عدم اجابت و دستیابی از طریق وسایل مشروع در جامعه از سوی دیگر، موجب می‌شود تا احساس فشار در فرد به وجود آید. به بیان دیگر بی‌عدالتی‌های اقتصادی در جامعه سبب ایجاد فشار در اقشار تهی دست جامعه می‌شود و به دلیل احساس ناکامی در رسیدن به اهداف، آرزوها و آمال خود، به رفتارهای انحرافی و جرم روی می‌آورند.

«نظریه‌ی فشار با تحقیقات رابرت مرتن ارتباط دارد. مرتن ریشه‌های جرم و انحراف را در ساختار جامعه می‌داند.» فعالیت نظری او بیش‌تر در ارتباط با شیوه‌ای بود که از آن طریق، تنش‌های میان ابزارهای مشروع و غیر مشروع دستیابی به هنجارها و ارزش‌های یک جامعه‌ی خاص به رفتار انحرافی منتهی می‌شود.

نظریه‌ی انتخاب عقلانی:

نظریه‌ی انتخاب عقلانی به تشریح انگیزه‌ی مجرم به‌عنوان تلاشی برای رفع نیازهای عادی نگاه می‌کند. این عقلانیت فرایند تصمیم‌گیری است که فرصت‌ها را برای رفع نیازها، هزینه‌های بالقوه عمل و سودهای پیش‌بینی شده تعیین می‌نماید. نظریه‌پردازان انتخاب عقلانی تصمیم‌گیری را به دو حوزه تقسیم می‌کنند: تصمیمات درگیر شدن و تصمیمات حادثه‌ای. «تصمیمات درگیر شدن» آن‌هایی هستند که ضمن آن، در مورد این‌که باید در یک جرم درگیر شد، یک جرم را ادامه داد یا از یک جرم دست کشید، تصمیم گرفته می‌شود. نوع دیگر تصمیم‌گیری «تصمیمات حادثه‌ای» هستند؛ یعنی تصمیماتی که در آن‌ها تاکتیک‌های اجرایی یک جرم تعیین می‌شود. اگر تاکتیک‌ها آسان باشد، تصمیم درگیر شدن، منفعت‌هایی بالقوه می‌یابد. اگر تاکتیک‌ها مشکل باشند، تصمیم درگیر شدن، منفعت‌های بالقوه خود را از دست می‌دهد (ویلیامز و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۴۷-۲۴۶).

نظریه‌ی نابسامانی اجتماعی:

این دیدگاه نظری چنین پیشنهاد می‌کند که فرآیندهای صنعتی شدن و شهرنشینی، اجتماعی را به وجود می‌آورد که در آن‌ها به دلیل وجود مهاجرت و مهاجرت‌های بعدی،

هنجارها و ارزش‌های رقیب به چشم می‌خورند. حاصل این روند، شکسته شدن هنجارها و ارزش‌های سنتی است که از آن به‌عنوان نابسامانی اجتماعی یاد می‌شود. در واقع در درون این بافت کلی است که بیش‌ترین احتمال وقوع جرم وجود دارد. این شیوه از اندیشه و تشریح الگوپذیری رفتار بزه‌کارانه، یکی از اولین شیوه‌هایی بود که ریشه‌های اجتماعی بزه‌کاری در قیاس با ریشه‌های فردی آن، مورد توجه قرار دارد (معدنی، ۱۳۷۳: ۴۳).

روش‌شناسی:

پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع کاربردی و از نظر روش، پیمایشی از نوع توصیفی است. جامعه آماری پژوهش را مجرمین خاص و بزه‌کاران ساکن در بافت‌های فرسوده اردبیل تشکیل می‌دهند که با حکم قضایی در زندان اردبیل به سر می‌برند و تعداد آن‌ها برابر ۲۵۰ نفر می‌باشد. به دلیل محدود و متمرکز بودن جمعیت آماری مذکور، روش مورد استفاده برای نمونه‌گیری روش تمام شماری است و تمامی ۲۵۰ نفر مورد مطالعه قرار گرفتند.

ابزار مورد استفاده برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز، پرسشنامه محقق ساخته است. جهت سنجش اعتبار پرسشنامه از اعتبار سازه‌ای استفاده شده است. ابتدا نسخه‌هایی از سؤالات طراحی شده و در خدمت اساتید قرار گرفته و بر اساس نظرات ایشان در تهیه پرسشنامه اساسی ترتیب اثر داده شده است. برای سنجش پایایی ابزار اندازه‌گیری نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است و ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه برابر ۰/۸۱ به دست آمده است.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شده است. نتایج تحلیل به دو صورت آمار توصیفی و استنباطی ارائه گردیده است. در بخش آمار توصیفی فراوانی، درصد، نمودارها و آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرها قید شده است و در بخش آمار استنباطی نیز یافته‌های مربوط به تحلیل فرضیات آورده شده است. برای تحلیل فرضیات نیز از آزمون معنی‌داری T تک نمونه‌ای و برای اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار از آزمون فریدمن استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش:

طبق نتایج پژوهش میانگین سنی نمونه‌های مورد مطالعه برابر ۳۱/۱۸ است. همچنین ۶۲/۲۶ درصد مجرد و بقیه افراد متأهل هستند و یا همسر خود را ترک کرده‌اند. بیشترین فراوانی در مورد میزان تحصیلات با ۴۱/۲۳ مربوط به تحصیلات ابتدایی است و نزدیک ۷۰ درصد نمونه‌های مورد مطالعه بیکار هستند.

جدول (۱)- نتایج آزمون T تک نمونه‌ای

متغیر مستقل	میانگین	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین
فقر اقتصادی	۳/۲۰	۰/۸۸	۵	۲۵۰	۰/۰۰۱	۰/۲۸
مهاجرت	۲/۵۰	۰/۹۴	۸/۲۴	۲۵۰	۰/۰۰۱	۰/۴۹
سابقه بزهکاری خانواده	۲/۶۲	۰/۸۲	۷/۲۵	۲۵۰	۰/۰۰۱	۰/۳۷
هم‌نشینی با افراد بزهکار	۲/۷۸	۰/۸۱	۴/۱۳	۲۵۰	۰/۰۰۱	۰/۲۱
ناایمن بودن حاشیه شهر	۲/۴۱	۰/۸۷	۱۰/۴۹	۲۵۰	۰/۰۰۱	۰/۵۸
گسستگی خانواده	۲/۰۶	۰/۹۴	۱۵/۶۵	۲۵۰	۰/۰۰۱	۰/۹۳
ضعف اعتقادات مذهبی	۲/۶۲	۰/۸۷	۶/۸۱	۲۵۰	۰/۰۰۱	۰/۳۷

طبق نتایج جدول ۱ و با توجه به اینکه معنی‌داری خطای آزمون t برای سطح اطمینان ۰/۹۹ می‌توان گفت که بین فقر اقتصادی، مهاجرت، سابقه بزهکاری خانواده، هم‌نشینی با افراد بزهکار، ناایمن بودن حاشیه شهر، گسستگی خانواده و ضعف اعتقادات مذهبی با بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول (۲) - نتایج آزمون فریدمن جهت اولویت بندی عوامل مؤثر بر بزهکاری

ترتیب اهمیت	میانگین	عوامل
اول	۵/۳۹	فقر اقتصادی
پنجم	۳/۷۴	مهاجرت
چهارم	۳/۹۵	سابقه بزهکاری خانواده و دوستان
دوم	۴/۴۴	هم نشینی با دوستان ناباب
ششم	۳/۴۹	ناایمن بودن مناطق حاشیه شهر
هفتم	۳/۰۲	گسستگی خانواده
سوم	۳/۹۸	ضعف اعتقادات دینی

طبق نتایج آزمون فریدمن از میان متغیرهای مورد مطالعه، فقر اقتصادی بیشترین تأثیر را بر بزهکاری مجرمین دارد و پس از فقر اقتصادی به ترتیب هم نشینی با دوستان ناباب و ضعف اعتقادات دینی و در نهایت گسستگی خانواده در رتبه آخر اهمیت قرار دارد.

نتیجه گیری:

نتایج تحقیق حاکی از این است که بین فقر اقتصادی، مهاجرت، سابقه بزهکاری خانواده، هم نشینی با افراد بزهکار، ناایمن بودن حاشیه شهر، گسستگی خانواده و ضعف اعتقادات مذهبی با بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی داری وجود دارد. نتیجه هر یک از فرضیات به صورت مجزا در ذیل آورده شده است.

فرضیه اول: بین فقر اقتصادی و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی داری وجود دارد. طبق نتایج تحقیق و با توجه به اینکه سطح معنی داری خطای آزمون t برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می توان گفت که فرضیه اول تأیید می شود و بین فقر اقتصادی و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی داری وجود دارد.

در تبیین این فرضیه از نظریه فرصت بزهکارانه استفاده گردیده است. نظریه فرصت بزهکارانه توسط کوهن و نلسون در سال (۱۹۷۹) در باب انحراف مطرح گردید. البته این نظریه بیشتر شرایط و زمینه های بروز جرم را که همان فرصت های بزهکارانه هستند مدنظر قرار دارد. اصول کلی این نظریه را می توان این گونه بیان کرد:

«عیان داشتن و به معرض دید گذاردن، جاذبیت مورد (کالا) و حفاظت و نگهداری از اهداف و کالاها، این دیدگاه معتقد است که در معرض دید گذاردن و آشکار ساختن هدف و مورد، فرد یا افراد را به انجام کارهای مجرمانه تحریک می‌کند. جاذبیت هدف و مورد هم به صورت مادی و هم در نوع نمادین آن برای مجرم نیز نقش دارد» (معدنی، ۱۳۷۳: ۳۰).

فرضیه دوم: بین مهاجرت و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد. طبق نتایج تحقیق و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری خطای آزمون t برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه دوم تأیید می‌شود و بین مهاجرت و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد. فرضیه سوم: بین سابقه بزهکاری خانواده و دوستان و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

طبق نتایج تحقیق و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری خطای آزمون t برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه سوم تأیید می‌شود و بین سابقه بزهکاری خانواده و دوستان و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد. فرضیه چهارم: بین هم‌نشینی با افراد بزهکار و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

طبق نتایج تحقیق و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری خطای آزمون t برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه چهارم تأیید می‌شود و بین هم‌نشینی با افراد بزهکار و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد. نظریه پیوند افتراقی ادوین سادرلند مشهورترین نظریه از مجموع نظریه‌های جامعه‌پذیری یا یادگیری در مباحث کجرفتاری اجتماعی است. نکته اصلی نظریه سادرلند این است که افراد به این علت کجرفتار می‌شوند که تعداد ارتباط‌های انحرافی آنان بیش از ارتباط‌های غیر انحرافی‌شان است. این تفاوت تعامل افراد با کسانی که ایده‌های کجرفتارانه دارند،

نسبت به افرادی که از ایده‌های هم‌نوایانه برخوردارند (ارتباط بیشتر آنان با کج‌رفتاران یا ایده‌های کج‌رفتاری) علت اصلی کج‌رفتاری آن‌هاست.

فرضیه پنجم: بین نایمن بودن مناطق حاشیه شهر و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

طبق نتایج تحقیق و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری خطای آزمون t برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه پنجم تائید می‌شود و بین نایمن بودن مناطق حاشیه شهر و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نظریه بوم‌شناسی جنایی (شیکاگو) در تبیین این فرضیه این‌گونه می‌گوید که مراد از زیستگاه یا محل زیست، هم آپارتمان یا خانه‌ای است که فرد در آن زندگی می‌کند و هم کوچه و خیابان آن خانه است. زیستگاه مفهوم کلی است که شامل اوضاع و احوال و شرایط خاص محل زندگی فرد می‌شود. می‌توان گفت بوم‌شناسی جنایی به معنای بررسی تعامل و کنش متقابل بین فرد و شرایط محل زیست او یا تأثیر شرایط محل زیست او در رفتار وی است (نجفی ابرندآبادی و هاشم‌بیگی، ۱۳۷۷: ۴۵۰).

به عبارت دیگر «به این نظریه در جرم‌شناسی، بوم‌شناسی جنایی گویند، یعنی تعامل رفتار افراد با شرایط حاکم در محل زندگی آن‌ها، محل زندگی به معنای کلی یعنی آن شرایط و جو حاکم در محل زندگی افراد مانند کوچه، خیابان، فعالیت‌های اجتماعی، حضور پلیس، روشنایی ساختمان‌ها، فضای سبز و...»

همچنین از نظر امیل دورکیم «هر عملی که وجدان جمعی را جریحه‌دار کند جرم نام دارد و واکنش جامعه به صورت اعمال مجازات مشاهده می‌شود. برای ادراک جمعی باید به عامل محیط توجه کرد. لذا دورکیم علل اعمال مجرمانه را در محیط می‌بیند، بدین طریق که برای این عامل ارزش بسیار قائل است و جایگزینی در گروه را به‌عنوان اصلی اساسی رفتار مورد توجه قرار می‌دهد یعنی کوشش می‌کند که بداند فرد تا چه حد می‌تواند با گروه‌های اجتماعی هماهنگ گردد. به اعتقاد دورکیم جرم نه‌تنها پدیده‌ای غیرطبیعی در اجتماع نیست بلکه حتی عامل نشان‌دهنده سلامت جامعه نیز است» (نوربها، ۱۳۸۰: ۱۶۹).

فرضیه ششم: بین گسستگی خانواده و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

طبق نتایج تحقیق و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری خطای آزمون t برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه ششم تأیید می‌شود و بین گسستگی خانواده و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

در تبیین این فرضیه از نظریه آئمی رابرت مرتن استفاده گردیده است. به نظر مرتن انحرافات در شرایطی اتفاق می‌افتد که ناهنجاری بر جامعه تسلط داشته باشد و خانواده مهم‌ترین نهاد جامعه است.

فرضیه هفتم: بین ضعف اعتقادات مذهبی و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

طبق نتایج تحقیق و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری خطای آزمون t برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه هفتم تأیید می‌شود و بین ضعف اعتقادات مذهبی و بروز جرم در بافت فرسوده رابطه معنی‌داری وجود دارد.

همچنین طبق نتایج آزمون فریدمن از میان متغیرهای مورد مطالعه، فقر اقتصادی بیشترین تأثیر را بر بزهکاری مجرمین دارد و پس از فقر اقتصادی به ترتیب هم‌نشینی با دوستان ناباب و ضعف اعتقادات دینی و درنهایت گسستگی خانواده در رتبه آخر اهمیت قرار دارد.

پیشنهادها:

از آنجا که میزان ارتکاب جرم در بین افراد حاشیه‌نشین بیشتر از افرادی است که در حاشیه شهر زندگی نمی‌کنند، بنابراین پیشنهاد می‌شود تا در گام اول سعی شود تا مناطق حاشیه‌نشین از نظر تأسیسات شهری و امکانات فرهنگی و اجتماعی تا حد ممکن به مناطق غیر حاشیه‌نشین نزدیک‌تر شود و فاصله فرهنگی بین دو منطقه کاهش یابد و در گام دوم سعی مسئولین بر این باشد تا با شناسایی محدودیت‌های موجود در این مناطق و رفع آن‌ها و همچنین با برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه پیشگیری از جرائم، به مقابله با امر بزهکاری به‌ویژه در بین جوانان اقدام نمایند.

با توجه به اینکه بین فقر اقتصادی با میزان جرائم رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد، بنابراین پیشنهاد می‌گردد با توجه به استعداد و موقعیت ویژه افراد کم‌درآمد در زمینه انجام جرائمی همچون سرقت و اعتیاد، به افراد کم‌درآمد توجه خاصی گردد و با کمک‌های مالی و معنوی و بخصوص با ارائه مشاوره‌های به‌موقع تدابیری اندیشیده شود تا افراد کم‌درآمد به چنین جرائمی رو نیاورند.

از آنجا که میزان ارتکاب جرم در بین افرادی با سابقه ارتکاب جرم در درون خانواده بیشتر از دیگر افراد است، ارائه مشاوره‌های خانوادگی امری الزامی به نظر می‌رسد. با توجه به اینکه مهاجرت در بزهکاری افراد تأثیر بسزایی دارد، پیشنهاد می‌شود تا با برنامه‌ریزی‌های دقیق از مهاجرت‌های بی‌رویه به شهر جلوگیری به عمل آید. از آنجا که دوستان بزهکار نقش مهمی در بروز جرم ایفا می‌کنند، خانواده‌ها بایستی نهایت دقت و حساسیت را در انتخاب دوست توسط اعضای خانواده خود داشته باشند.

منابع:

- پرهیز، فریاد؛ مشکینی، ابوالفضل؛ غلامی، علیرضا؛ مرادی‌نیا، سجاد (۱۳۹۰)، بررسی جغرافیایی الگوهای فضایی بزهکاری در منطقه اسکان غیررسمی اسلام‌آباد (مورد مطالعه جرائم خرید و فروش اموال مسروقه)، مطالعات امنیت اجتماعی، دوره جدید، شماره ۲۵.
- رضایی، سعید؛ خرازی، سیدکمال؛ حجازی، الهه؛ افروز، غلامعلی (۱۳۸۶)، بررسی تحلیلی تأثیر ابعاد اجتماعی خانوادگی و ویژگی‌های شخصی، شناختی در به وجود آمدن بزهکاری، مجله اندیشه و رفتار (روانشناسی کاربردی)، دوره ۱، شماره ۴.
- کلانتری، محسن؛ قزلباش، سمیه؛ یغمایی، بامشاد (۱۳۹۰)، تحلیل الگوهای فضایی بزهکاری در مناطق اسکان غیررسمی شهرها مورد مطالعه: منطقه اسکان غیررسمی بی‌سیم در شهر زنجان، فصلنامه جغرافیا و توسعه، (پیاپی ۲۴): ۱۷۳-۱۹۲.
- گودرزی، آیت؛ عباسی، الهام؛ عسگری، گلزار (۱۳۸۹)، تحلیل الگوهای بزهکاری در سکونت‌گاه‌های نامتعارف شهرها، فصلنامه دانش انتظامی، ۱۲(۴) (مسلسل ۴۹): ۳۱-۶۶.

- معدنی، سعید (۱۳۷۳)، بررسی آسیب‌شناسی اجتماعی سرقت در شهر شیراز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: عبدالعلی لهسانی‌زاده، دانشگاه شیراز.
- معظمی، شهلا؛ مهدوی، محمود (۱۳۸۸)، اختلال در کارکرد رشدی خانواده و بزهکاری اطفال و نوجوانان، مجله تحقیقات زنان (مجله مطالعات زنان)؛ ۳(۱): ۸۵-۱۱۱.
- مهدوی، سیدمحمدصادق (۱۳۸۷)، بررسی رابطه بین پیوندهای اجتماعی - خانوادگی و میزان بزهکاری نوجوانان «کوششی در جهت تبیین‌های اجتماعی - خانوادگی رفتارهای بزهکارانه نوجوانان ۱۹-۱۳ ساله شهر بهشهر، بر اساس آزمون تجربی نظریه‌های کنترل اجتماعی هیرشی»، مجله پژوهش اجتماعی، ۱۱: ۴۵-۱.
- نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین؛ هاشم‌بیگی، حمید (۱۳۷۷)، دانشنامه جرم‌شناسی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- نوربها، رضا (۱۳۸۰)، زمینه جرم‌شناسی، انتشارات گنج دانش، تهران.
- ویلیامز، فرانک پی؛ مک شین، ماری لیندی (۱۳۸۶)، نظریه‌های جرم‌شناسی، مترجم: ملک محمدی، حمیدرضا، تهران، نشر میزان.